

**ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ' ΤΑΞΗΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 25 ΜΑΪΟΥ 2012
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ**

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ

A.1

Τρία από τα βασικά χαρακτηριστικά της ποίησης του Κ. Καβάφη είναι η πεζολογία, η ιδιότυπη γλώσσα και η χρήση συμβόλων.

Συγκεκριμένα, ο πεζολογικός τόνος έχει πληροφοριακό, περιγραφικό και αντικειμενικό χαρακτήρα, δείγμα ποιητικού ρεαλισμού. Συνίσταται στην απουσία ομοιοκαταληξίας και μέτρου και στη χρήση λέξεων και φράσεων καθημερινού προφορικού λόγου. Στο ποίημα «Μελαγχολία του Ιάσωνα Κλέανδρου ποιητού εν Κομμαγηνή 595 μ.Χ.» δείγμα πεζολογίας υπάρχει στην πρώτη ενότητα στ. 1 - 2 όπου παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της φθοράς του χρόνου στο σώμα και στη μορφή αλλά και στην ψυχή του ποιητικού υποκειμένου «*Το γήραςμα του σώματος και της μορφής μου είναι πληγή από φρικτό μαχαίρι*».

Ως προς τη γλώσσα του Καβάφη θα μπορούσαμε να επισημάνουμε τον ιδιόμορφο χαρακτήρα της. «Ο Καβάφης έγραψε τη δική του γλώσσα, αλλά εκείνοι που θέλησαν να τον μιμηθούν έγραψαν τη γλώσσα του Καβάφη, με συνδυασμό γλωσσικών επιπέδων», κάτι που επιβεβαιώνεται και στο συγκεκριμένο ποίημα. Ήδη ο τίτλος πραγματώνεται με λόγιους και αρχαιοπρεπείς τύπους: γενική του ονόματος (*Ιάσωνας Κλεάνδρου*), ομοιόπρωτη παράθεση (*ποιητού*), εμπρόθετος του τόπου με εν + δοτική. Στο κυρίως ποιητικό σώμα κυριαρχεί το λαϊκότερο ύφος (στ. 2 - 3, 5, 7, 9) έναντι του λόγιου (στ. 4, 6, 8), ωστόσο, η ανάμειξη των τύπων συντελείται και στα όρια του ίδιου στίχου: (στ. 1,8). Χρήση της δημοτικής βλέπουμε και στα ακόλουθα: «*πληγή από φρικτό μαχαίρι*», «*Δέν έχω έγκαρτέρησι καμιά*», ενώ στο στ. 9 έχουμε και τύπο Κων/πολίτικο «*κάμνουνε*».

Οι γλωσσικές επιλογές του ποιητή υπηρετούν και υφολογικά το κείμενο, καθώς διακρίνουμε πως, όταν γίνεται αναφορά στη φθορά που προκαλεί ο χρόνος, η λαϊκότερη γλώσσα (δημοτική) εκφράζει με έναν τόνο πεζολογικό το οικείο, το ρεαλιστικό, ενώ όταν ο αφηγητής επικαλείται την ποίηση και την αναλγητική της επίδραση, οι λόγιες εκφράσεις (*της Ποίησης, νάρκης του άλγους δοκιμές, εν Φαντασία και Λόγω*) συμβάλλουν στον επισημότερο τόνο του ύφους.

Έτσι, η χρήση της δημοτικής αποτελεί καταλληλότερη έκφραση - αμεσότερη / αυθόρμητη - για να εκφραστεί ο πόνος που προκαλεί στον αφηγητή η συναίσθηση της φθοράς τους χρόνου. Ενώ η χρήση καθαρεύουσας δίνει αυθεντικότητα στην ιστορική εποχή και επίσης φέρει μια πικρή ειρωνεία για την ψευδαίσθηση της «απόδρασης» από τη φθορά του χρόνου.

Τέλος, η χρήση συμβόλων επιβεβαιώνεται και σε αυτό το ποίημα του Καβάφη που χρησιμοποιεί ένα πρόσωπο εδώ ανύπαρκτο και όχι ιστορικό τον Ιάσωνα Κλεάνδρου για να εκφράσει το δικό του εσωτερικό κόσμο (τεχνική πλαστοπροσωπίας).

Επιπλέον, η αναφορά στην Κομμαγηνή το ανύπαρκτο πια κρατίδιο στα βορειοανατολικά της Συρίας που αφανίστηκε όταν υποδουλώθηκε στους Ρωμαίους το 72 μ.χ. αλλά και η χρονολογία 595 μ.Χ. εποχή της συρρίκνωσης του ελληνιστικού και πρωτοβυζαντινού πολιτισμού, λειτουργούν ως σύμβολα της φθοράς που επέρχεται με το χρόνο και συνάδουν με το γήρας του Ιάσωνα Κλεάνδρου αλλά και υποδηλώνουν τη διαχρονικότητα και καθολικότητα του προβλήματος των γηρατειών. Το ίδιο συμβολίζει και το «φρικτό μαχαίρι» που είναι ο χρόνος.

B.1. Σύμφωνα με τον Στέφανο Διαλησμά: «Έχουμε ένα δυσανάλογο μεγάλο τίτλο, με προσεκτικά τοποθετημένη στίξη, ώστε να προβάλλει τα μέρη από τα οποία απαρτίζεται, που υποστηρίζει και συμπληρώνει ποικιλοτρόπως το ποίημα ορίζοντας το (ψευδό) ιστορικό πλαίσιο και τον αφηγητή και δίνει έτσι διαχρονική ισχύ στα λεγόμενα του, αποστασιοποιεί τους υπόγειους διδακτικούς απόηχους και επιπλέον τονίζει (με τη μουσική σημασία) πρωτότυπα την ανάγνωση του.

Ο τίτλος, πράγματι, αποτελεί βασικό στοιχείο για μια ερμηνευτική ανάγνωση του ποιήματος: Το (ψευδό) ιστορικό πλαίσιο, στήνει μια σκηνή με ρεαλιστικούς όρους, ένα αληθοφανές περίγραμμα, ώστε να τοποθετηθεί η ποιητική αφήγηση. Αξίζει να προσέξουμε: - την εξαντλητική λεπτομέρεια στις αναφορές του (ακριβολογία), π.χ. -ο δραματικός χρόνος: 595 μ.χ. (όχι 600!), - την προσεγμένη στίξη (δύο άνω τελείες), με την οποία προβάλλει τα μέρη από τα οποία απαρτίζεται, - την έκταση του («ο Καβάφης, κλείνοντας το μάτι στον αναγνώστη, ανανεώνει τη λέξη μελαγχολία, μέσα στη διαχρονική διάσταση και το ξάφνιασμα του μεγάλου τίτλου» Στ. Διαλησμάς).

Πιο συγκεκριμένα, ο τίτλος στους όρους του:

- **Μελαγχολία:** Η διάθεση υφάινεται γύρω την «πληγή» που άνοιξε ο χρόνος (γηρατειά) και συνδέεται με τον πόνο που αυτή προκαλεί.
- **Τον Ιάσονος:** Το όνομα πρόσωπο φανταστικό, αλλά το όνομα του όχι τυχαίο Ιας-ιάομαι-ωμαι: θεραπεύω = «ο γιατρός». Με ειρωνική διάσταση: Ο ποιητής - «ο γιατρός» ως υπηρέτης της ποιητικής - ιατρικής τέχνης, μπορεί να θεραπεύσει τους άλλους, όχι όμως τον εαυτό του.
- **Κλεάνδρου:** κλέα-ανδρός: γόνος ένδοξου ανδρός, ευγενικής καταγωγής. Επίταση της ειρωνείας → Η φθορά του χρόνου εν κάνει διακρίσεις με βάση την καταγωγή: την υφίστασαι ακόμα κι αν είσαι γιατρός, κι αν κατάγεςαι από αριστοκρατική γενιά.
- **ποιητού:** Η ιδιότητα υποβάλλει την αίσθηση του ευαίσθητου, αισθαντικού, εύθραυστου ανθρώπου.
- **Κομμαγηνή:** Ο δραματικός τόπος συμβολικός της παρακμής μιας άλλοτε ακμάζουσας περιοχής. Θύμα και η ίδια της φθοράς του χρόνου και άρα ένα πλαίσιο - φόντο που συνάδει με το αίσθημα της φθοράς του ποιητή.

- 595 μ.Χ.: Ο δραματικός χρόνος αποπνέει την ατμόσφαιρα της παρακμής, τέσσερις δεκαετίες πριν από την οριστική απώλεια της βυζαντινής Κοιμνηνής (κατάληψη από Άραβες το 638 μ.χ.). Τυχαία ή όχι, η χρονολογία αποτελεί, ωστόσο, ένδειξη ότι το πρόβλημα της φθοράς του γήρατος, πρόβλημα χρόνου, είναι... διαχρονικό. Δε γνωρίζει - ξεχωρίζει πρόσωπα τόπους και εποχές.

Β.2. Το ποίημα, αν και αριθμεί μόνο εννιά στίχους, έχει αρκετά σχήματα λόγου που είναι επιλεγμένα για να τονίσουν τόσο την άσχημη συναισθηματική κατάσταση του ποιητή όσο και την αναλγητική ικανότητα της Ποίησης.

Ήδη στο δεύτερο μόλις στίχο εμφανίζεται ένα σχήμα μετωνυμίας: «πληγή από φρικτό μαχαίρι» αντί για φρικτή πληγή από μαχαίρι. Το σχήμα μετωνυμίας δίνει με τρόπο παραστατικό την εικόνα της φθοράς και παράλληλα τονίζει τη φρίκη, τον αποτροπιασμό που δημιουργεί το γήρασμα.

Στο στίχο 6 παρατηρείται ένα υπερβατό: «~~νάρκης~~ του άλγους δοκιμές» αντί δοκιμές νάρκης του άλγους, το οποίο δίνει έμφαση στο θεραπευτικό, αναλγητικό χαρακτήρα της ποίησης. Ο επόμενος στίχος αποτελεί επανάληψη του 2^{ου} στίχου. Η επανάληψη αυτή στο συγκεκριμένο σημείο είναι συνειδητή και αποβλέπει στο να δείξει ότι η φθορά από τα γηρατεία είναι όχι μόνο υπαρκτή αλλά και ουσιαστικά αναπότρεπτη. Τέλος η προσωποποίηση της Τέχνης της Ποίησης στο στίχο 8: «τα φάρμακά σου φέρε Τέχνη της Ποίησης», έχει στόχο αφενός να επισημάνει την ανάγκη του ποιητή να βρει τρόπους, διεξόδους φυγής από τη θλίψη των γηρατειών και αφετέρου να τονίσει τη δύναμη που έχει η ποίηση, αφού μπορεί και λυτρώνει τον άνθρωπο από τη δυστυχία, τον πόνο και τη φθορά.

Γ.1. Ο Καβάφης σε μια οριακή και κρίσιμη ηλικία (ήταν 58 ετών), που τα σημάδια του χρόνου είναι ορατά και τον επηρεάζουν έντονα, τον πληγώνουν βαθιά, προσπαθεί να βρει καταφύγιο στην Τέχνη της Ποίησης. Καταφεύγει σε αυτήν στην προσπάθειά του να ανακουφίσει τον ψυχικό πόνο των γηρατειών. Πιστεύει πως η ποίηση είναι το αντίδοτο σε αυτά χωρίς να ελπίζει ωστόσο και στη ριζική θεραπεία τους. Η φθορά που επιφέρουν τα γηρατεία είναι προφανώς αναπότρεπτη και η Ποίηση δεν είναι σε θέση να την ακυρώσει, μπορεί όμως να μετριάσει την οδύνη του ποιητή, όπως ο ίδιος αναφέρει στο στίχο 5: «*που κάπως ξέρεις από φάρμακα*». Εξάλλου και με το στίχο 6 δηλώνεται η περιορισμένη αναλγητική ικανότητα της ποίησης, αφού ο ποιητής θεωρεί την ποιητική δημιουργία «*δοκιμές (=απόπειρες) νάρκης του άλγους*». Η ποιητική παραγωγή του δεν είναι παρά μια απόπειρα να ναρκώσει για λίγο τον πόνο των γηρατειών, τη θλίψη για τα χρόνια που πέρασαν.

Να, λοιπόν, γιατί προστρέχει σε αυτήν. Γιατί, με όλα αυτά, η ποίηση κατορθώνει να τον ταξιδέψει στο μαγικό κόσμο, όπου τα προσωπικά προβλήματα περνούν σε δεύτερη μοίρα. Με τη δύναμη της Φαντασίας αλλά και του ποιητικού Λόγου, που δίνει σάρκα και οστά στις ποιητικές συλλήψεις του, ξεπερνά για λίγο τις άσχημες, αρνητικές σκέψεις, τους φόβους του και απαλύνεται ο πόνος τους. Ας τονιστεί ξανά ότι ο Κ. Καβάφης με την ποιητική φαντασία του πλάθει

ονειρεμένες σκηνές της νιότης ή αναπαριστά άλλες πραγματικές, κυρίως ηδονικές.

Αξίζει να σημειωθεί πως οι έννοιες «Τέχνη», «Ποίηση», «Φαντασία», «Λόγος» προσωποποιούνται στο ποίημα και γράφονται με κεφαλαίο το αρχικό αλλά και πως οι λέξεις «φαντασία», «λόγος» είναι ειδικοί όροι της στωικής φιλοσοφίας.

Α.1. Στα συγκρινόμενα ποιήματα του Καβάφη «Μελαγχολία του Ιάσωνα Κλέανδρου» ποιητού εν Κομμαγηνή 595 μ.Χ.» και του Τ. Λειβαδίτη «Αυτοβιογραφία» μπορούμε να εντοπίσουμε ως προς το περιεχόμενο τις ακόλουθες ομοιότητες.

Και τα δύο αποτελούν ποιήματα για την ποίηση: Το ένα «Εἰς σέ προστρέχω Τέχνη τῆς Ποιήσεως» στ. 7 και το άλλο «ἡ ποίηση σὰ μιὰ μεγάλη ἀλήθεια, ποὺ τὴν ἀνακαλύπτεις ὕστερ' ἀπὸ χρόνια» στ. 12-13.

Επιπλέον, και τα δύο ποιητικά υποκείμενα διάγουν την ώριμη ηλικία της ζωής τους η οποία όμως τους συνταράσσει συναισθηματικά καθώς βλέπουν τη φθορά του χρόνου. στ. 1-2 στον Καβάφη «Τὸ γήρας τοῦ σώματος καὶ τῆς μορφῆς μου εἶναι πληγὴ ἀπὸ φρικτὸ μαχαῖρι» και στ. 3-5 στον Λειβαδίτη «στὴν ἡλικία μου χιονίζει, χιονίζει ἀδιάκοπα μιὰ κίνηση πάντα σὰ γᾶθελα νὰ προφυλαχτῶ ἀπὸνα χτύπημα».

Τέλος, η έλλειψη υπομονής και εγκαρτέρησης αλλά και το αίσθημα της απαισιοδοξίας εμφανίζονται και στα δύο ποιήματα. Στον Καβάφη στ. 3 «Δέν ἔχω ἐγκαρτέρησι καμιά», στ. 2 «πληγὴ ἀπὸ φρικτὸ μαχαῖρι» και στον Λειβαδίτη στ. 8-12 «ἡ σάρκα μου ἕνας ἐπίδεσμος γύρω ἀπ' τὸ αὐριανό μου τίποτα κανεῖς δὲν μπορεῖ νὰ μὲ βοηθήσει στὸν πόνο μόν' ἐκτὸς ἀπ' τὸν ἴδιό μου τὸν πόνο εἶμαι ἐδῶ, ἀνάμεσά σας, κι ὀλομόναχος»

Ως προς τις διαφορές που εντοπίζονται στη σύγκριση των δύο ποιημάτων παρατηρούνται τα ακόλουθα.

Αρχικά, ενώ ο Καβάφης χρησιμοποιεί ένα δυσανάλογο με το ποίημα τίτλο «Μελαγχολία του Ιάσωνα Κλέανδρου ποιητού εν Κομμαγηνή 595 μ.χ» και την τεχνική της πλαστοπροσωπίας, ο Τ. Λειβαδίτης είναι πιο άμεσος με ένα μονολεκτικό τίτλο «Αυτοβιογραφία» όπου το ποιητικό υποκείμενο ταυτίζεται με τον ποιητή και παρουσιάζει τις προσωπικές του αναζητήσεις και προβληματισμούς.

Επίσης, διαφορά αποτελεί και η άποψη των δύο ποιητών ως προς το ρόλο της ποίησης. Ενώ ο Καβάφης αναζητά την ίαση έστω και πρόσκαιρη στη Τέχνη της Ποιήσεως από το φθοροποιό επίδραση του χρόνου στο σώμα και στη μορφή του, ως ένας πιο αισθησιακός ποιητής, προστρέχει σε αυτή για ανακούφιση στ. 4-6 «Εἰς σέ προστρέχω Τέχνη τῆς Ποιήσεως, πού κάπως ξέρεις ἀπὸ φάρμακα· νάρκης τοῦ ἄλγους δοξίμης, ἐν Φαντασίᾳ καὶ Λόγῳ». Αντιθέτως, ο Τ. Λειβαδίτης ενώ επιθύμησε να γευτεί τις χαρές της ζωής «δίψασα γιὰ ὅλη τὴ ζωὴ» ωστόσο εκούσια την εγκατέλειψε και κατέφυγε στο δύσκολο δρόμο της Τέχνης «πελώρια ἀγκάθια» αναζητώντας την υστεροφημία που θα του αποδώσει «της αιωνιότητας». Στην πορεία ωστόσο συνειδητοποιεί πως η Ποίηση ανακαλύπτεται ύστερα από χρόνο και καταντά άχρηστη στ. 13-15 «κ' ἡ ποίηση σὰ μιὰ μεγάλη ἀλήθεια, ποὺ τὴν ἀνακαλύπτεις

ὕστερ' ἀπὸ χρόνια ὅταν δὲν μπορεῖ νὰ σοῦ χρησιμέψῃ πιά σὲ τίποτα...». Γίαντό καὶ ὁ ἐπιλογικὸς στίχος «Ἐπάγγελμά μου: τὸ ἀκατόρθωτο» υποδηλώνει τὴν ἀπαισιοδοξία τοῦ γιὰ τὸ οὐτοπικὸ τῆς ἐνασχόλησῆς τοῦ μαζί τῆς.

Επιμέλεια ἀπαντήσεων:
Σκυριανοῦ Μαίρη
Μπέκου Νατάσα
Φιλόλογοι
Φροντιστήριό Μ.Ε «ΕΠΙΛΟΓΗ» - Καλαμάτα
<http://www.epil.gr>

Φροντιστήριό «ΕΠΙΛΟΓΗ»
Καλαμάτα